

**O‘SMIRLAR ORASIDA ALKOGOLIZM, NARKOMANIYA VA
TOKSIKOMANIYA: PSIXOLOGIK VA IJTIMOY SABABLARI HAMDA
PROFILAKTIKASI**

Andijon Davlat Pedagogika Instituti Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya yo‘nalishi 3-bosqich 302-guruh talabalari

Esonboyeva Muslimaxon Po‘latjon qizi,

Matkarimova Barchinoy Ulug‘bek qizi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o‘smirlar orasida uchrayotgan alkogolizm, narkomaniya va toksikomaniya holatlarining psixologik hamda ijtimoiy sabablari ilmiy manbalar asosida tahlil qilindi. Shuningdek, ushbu illatlarning oldini olishda samarali profilaktika choralarining mazmuni yoritildi.

Annotation: This article analyzes the psychological and social causes of alcoholism, drug addiction, and substance abuse among adolescents based on scientific sources. It also examines effective preventive strategies aimed at reducing these harmful behaviors.

Аннотация: В данной статье рассматриваются психологические и социальные причины алкоголизма, наркомании и токсикомании среди подростков на основе научных источников. Также освещены эффективные профилактические меры по предотвращению данных вредных явлений.

Kalit so‘zlar: o‘smirlik, alkogolizm, narkomaniya, toksikomaniya, psixologik omillar, profilaktika

Keywords: adolescence, alcoholism, drug addiction, substance abuse, psychological factors, prevention

Ключевые слова: подростковый возраст, алкоголизм, наркомания, токсикомания, психологические факторы, профилактика

O‘smirlik davri inson hayotining eng murakkab bosqichlaridan biri bo‘lib, bu jarayonda shaxs jismoniy, ruhiy va ijtimoiy jihatdan faol rivojlanadi. Jahon sog‘liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma‘lumotlariga ko‘ra, o‘smirlarning 15–25 foizi

hayoti davomida kamida bir marta psixoaktiv moddalarni sinab ko'rgan (WHO, 2023). Bu ko'rsatkich ushbu yosh guruhining zararli moddalarga yuqori darajada ta'sirchanligini ko'rsatadi. Alkogolizm, narkomaniya va toksikomaniya o'smirlar organizmiga kuchli fiziologik va psixik ta'sir ko'rsatadi hamda kelajakda og'ir salbiy oqibatlarga olib keladi.

Psixologik omillar: O'smirlarning zararli moddalarga berilishida psixologik holatlarning roli juda katta. O'smirlik davrida emotsional beqarorlik, o'ziga baho berishning pastligi va ichki nizolar ko'p uchraydi. Ilmiy adabiyotlarda bu davr "psixologik inqiroz bosqichi" deb ta'riflanadi (Erikson, 1968). O'smir o'zini anglash, jamoadagi o'rnini topishga intilar ekan, stress yoki tushkunlikka tushganda vaziyatdan chiqishning noto'g'ri yo'llarini tanlashi mumkin.

Shuningdek, o'smirlar ko'pincha murakkab emotsional jarayonlarni boshdan kechiradi: tajovuzkorlik, o'z-o'zidan qoniqmaslik, xavotir, yolg'izlik hissi. Psixologlarning fikriga ko'ra, psixoaktiv moddalardan foydalanish ba'zan qisqa muddatli "qochish mexanizmi" sifatida namoyon bo'ladi. Ammo bu holat oxir-oqibat psixik iztiroblarni chuqurlashtiradi va qaramlikni kuchaytiradi.

Ijtimoiy omillar: Zararli moddalarga berilishning eng muhim omillaridan yana biri — ijtimoiy muhitdir. oiladagi nosog'lom muhit, ota-onalarning spirtli ichimlik yoki tamakiga qaramligi, tarbiyadagi bo'shliqlar o'smirning xulq-atvoriga bevosita ta'sir ko'rsatadi. JSST tadqiqotlariga ko'ra, o'smirlar orasida narkotik moddalarni sinab ko'rish holatlarining 40 foizdan ortig'i oiladagi nizolar bilan bog'liq (WHO, 2022).

Do'stlar guruhi ham muhim ijtimoiy omil hisoblanadi. O'smirlar ko'proq guruh bosimiga beriluvchan bo'lib, "boshqalar kabi bo'lish" istagi zararli odatlarga boshlashi mumkin. Bundan tashqari, internet, ijtimoiy tarmoqlar va ommaviy madaniyatda psixoaktiv moddalarning targ'ib qilingan ko'rinishlari o'smir dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktab muhiti ham katta ahamiyatga ega. Ta'lim jarayonidagi qiyinchiliklar, o'qituvchilar bilan kelishmovchiliklar, sinfdoshlari tomonidan

kamsitilish holatlari o‘smirning ruhiy bosimini oshiradi va uni noto‘g‘ri yo‘llarga boshlashi mumkin.

Profilaktika choralari: o‘smirlar orasida alkogolizm, narkomaniya va toksikomaniyaning oldini olish uchun kompleks yondashuv zarur. Eng avvalo, oilaviy tarbiya mustahkam bo‘lishi kerak. Bolaning hissiy ehtiyojlariga e‘tibor berish, samimiy muloqot, ishonchli munosabat qaramlikning oldini oluvchi asosiy omillardir.

Ta‘lim muassasalarida muntazam ravishda psixoprofilaktik treninglar, sog‘lom turmush tarziga oid darslar, zararlilik haqida ilmiy asoslangan ma‘lumotlar berilishi talab etiladi. Psixologlar ta‘kidlaganidek, axborotning aniq, ilmiy va real hayotiy misollar bilan berilishi o‘smirlarda ongli yondashuv shakllantiradi.

Jamiyat darajasida esa yoshlar bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etish — sport, san‘at, fan va madaniyatga yo‘naltirilgan to‘garaklar, volontyorlik dasturlarini kuchaytirish muhim. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ijtimoiy faol o‘smirlarning zararli odatlarga beriluvchanligi 60 foizga kamroq bo‘ladi (UNICEF, 2023).

Xulosa qilib aytganda o‘smirlar orasida alkogolizm, narkomaniya va toksikomaniya kengayib borayotgani jiddiy ijtimoiy muammo bo‘lib, uni hal etish kompleks yondashuvni talab qiladi. Psixologik omillar — emotsional beqarorlik, past o‘zini baholash; ijtimoiy omillar — oilaviy nizolar, guruh bosimi, maktabdagi qiyinchiliklar — asosiy xavf omillaridir. Profilaktika samaradorligi oilaviy tarbiya, maktabdagi psixologik xizmatlar va jamiyatdagi sog‘lom muhit bilan chambarchas bog‘liqdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. World Health Organization (WHO). Adolescent substance use: global patterns and trends. Geneva, 2022.
2. Erikson, E. Identity: Youth and Crisis. New York: Norton, 1968.
3. UNICEF. Adolescent wellbeing and risk behavior analysis. New York, 2023.
4. World Health Organization (WHO). Alcohol and youth health. Geneva, 2023.
5. Miller, P., & Plant, M. Adolescent Alcohol Use and Misuse. Cambridge University Press, 2018.